

Erol Güngör Düşüncesinde Türk Milli Kültürü ve Yeniden İnşası¹

Zafer YILMAZ²

Özet

Erol Güngör (1938-1983), yirminci yüzyılın ikinci yarısında Türk düşünce hayatını etkileyen özgün simalardan biridir. Kültür, medeniyet, dil, tarih, din, tasavvuf, eğitim gibi sosyal bilimlerin hemen her alanında derin bilgi ve tecrübe sahibi bir akademisyen, kültür insanı, bir Türk aydınıdır. Güngör, Türkiye'nin Batılılaşma sürecinde Türk milli kültürünün tahribata uğradığını düşünür ve milli kültürü yeniden inşa etmeyi bir ideal olarak görür. Farklı alan ve konulara ilişkin yazılarını bir şekilde çağdaş bir Türk milli kültürü inşa etme idealiyle ilişkilendirir. Türk milli kültürünün temel kaynaklarını analiz eder, yabancı kültürler karşısındaki durumunu değerlendirir ve çağdaş bir Türk milli kültürü inşa etmenin gerekliliğini vurgular. Nitekim Güngör, kendi milli kültürünü kuramamış bir ülkenin yabancı kültürler karşısında varlık gösteremeyeceğini, yabancı kültürlerin etkisiyle toplumun değerlerinin bozulacağını ifade eder. Güngör, milli kültüre sahip çıkma ve geliştirme konusunda aydınların önemine dikkat çeker. Aydınların, yabancı kültürler karşısında değişmeyecek güçlü bir Türk milli kültürü oluşturabileceklerini düşünür. Bu çalışmanın amacı, Güngör'ün düşüncelerinden hareketle günümüzdeki kültür konusunda yapılan tartışmalara katkı sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, Güngör'ün Türk milli kültürüne ilişkin görüşleri ve yeniden inşası konusunda yapılması gerekenler literatür taraması yoluyla belirli temalar altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erol Güngör, Kültür, Türk Milli Kültürü, Aydın.

Turkish National Culture and its Reconstruction in Erol Güngör's Thought

Abstract

Erol Güngör (1938-1983) is one of the unique figures who influenced Turkish intellectual life in the second half of the twentieth century. He is an academician, a cultural person, a Turkish intellectual with deep knowledge and experience in

¹Bu makale, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde (Bişkek/Kırgızistan) 23-25 Kasım 2023 tarihleri arasında düzenlenen, IV. Uluslararası Türk Uygarlığı Kongresi'nde sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

²Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, zyilmaz@atauni.edu.tr ORCID No: 0000-0003-0203-8355

almost every field of social sciences such as culture, civilization, language, history, religion, mysticism and education. Güngör believes that Turkish national culture has been destroyed in the process of Westernization in Turkey and sees rebuilding national culture as an ideal. He somehow relates his writings on different fields and subjects to the ideal of building a contemporary Turkish national culture. He analyzes the basic sources of Turkish national culture, evaluates its situation comparing it with foreign cultures and emphasizes the necessity of building a contemporary Turkish national culture. As a matter of fact, Güngör states that a country that has not established its own national culture cannot exist against foreign cultures and that the values of society will degenerate under the influence of foreign cultures. Güngör emphasizes the importance of intellectuals in protecting and developing national culture. He thinks that intellectuals can create a strong Turkish national culture that will not change in the face of foreign cultures. The aim of this theoretical study is to contribute to the current debates on culture based on Güngör's thoughts. For this purpose, Güngör's views on Turkish national culture and what needs to be done for its reconstruction are analyzed under certain themes through a literature review.

Key Words: Erol Güngör, Culture, Turkish National Culture, Intellectual.

*Milli kültürlerin varlığı ve zenginliği
dünya medeniyetini soysuzlaşmaktan
korumakla kalmaz, aynı zamanda
onun gelişmesi içinde en büyük
dayanağı teşkil eder.*

Erol Güngör

GİRİŞ

Erol Güngör (1938-1983), yirminci yüzyılın ikinci yarısında Türk düşünce hayatını etkileyen, adından sıkça söz edilen özgün simalardan biridir. Kültür, medeniyet, dil, tarih, din, tasavvuf, eğitim gibi sosyal bilimlerin hemen her alanında derin bilgi ve tecrübe sahibi akademisyen, kültür insanı, bir Türk aydınıdır. Beşir Ayvazoğlu'nun ifadesiyle; Türk aydınının “proto-tipi”dir (Akt. Yıldız, 1998: 21). Türkçeye tercümesi Erol Güngör tarafından yapılan, *Yirminci Asrın Manası* kitabının yazarı Kenneth E. Boulding anı defterine Erol Güngör'e atfen şu cümleyi yazar: “O, çağımızın altın beyinli adamıdır” (Akt. Şahin, 2018:332).

Akademik çalışma alanı sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikoloji olan ve bu disiplinlerin Türkiye'de kurumsallaşmasına önemli katkı sağlayan Güngör, kendini sadece akademik çalışma alanı ve akademiye özgü konularla sınırlandırmamıştır. Tekdüze bir akademisyen profili çizmeyen Güngör, yaşadığı dönemin sorunlarını, akademik çalışmalarının yanı sıra, anlaşılır ve sade bir dille, gazete ve dergilerdeki yazılarıyla da tartışmaya açmış, evrensel bir bakış açısıyla düşünce üretmiş, geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmış, yaşadığı toplumun nabzını tutmaya çalışmıştır. Güncel siyasi tartışmaları,

siyasi tarafgirliğe kapılmadan ve akademik üslubu dışta bırakmadan değerlendirmiş, milliyetçi çevrelerle yakınlığı olsa da siyasete meslek olarak yabancı olduğunu ifade ederek (2020: 9), hiçbir siyasi partide resmi görev üstlenmemiş, düşündüklerini, gördüğü gerçekleri perdelemekten dile getirmiştir. Gençliğinden beri okuduğu, idealize ettiği kişileri bile haklarını iade etmek kaydıyla eleştirmekten geri durmamıştır.

Türk dilinin inceliklerini bir dilci, Türk tarihini bir tarihçi, Türk edebiyatını bir Türk edebiyatı tarihçisi kadar iyi bilen (Bolay, 2007: 18) Güngör, “sosyal” kavramının içine girebilecek hemen her konuyu sosyal bilimlerin metodlarını kullanarak birçok açıdan inceler, sıkı bir şekilde analiz eder (Ayvazoğlu, 2022: 84). Evrensel nitelikte temel problemlerin birçoğunu özgün yorumlarıyla yeniden tartışmaya açar, Türkiye’nin temel sorunlarına rasyonel ve kalıcı çözümler üretmeye çalışır. Geçmişini inkâr etmeden çağın gereklerini yakalamaya çalışan Güngör, elitist bir tavır takınmadan, batılı bir dünyadan kendi toplumuna bakar ve modern bir Türk kültürü inşa etmenin yollarını arar. Güngör, genel olarak kültürü, özelde ise Türk milli kültürünü inşa etmeyi ve geliştirmeyi bir ideal olarak görür. Farklı alan ve konulara ilişkin yazılarını bir şekilde çağdaş bir milli kültür kurma idealiyle ilişkilendirir. *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik* adlı eserinin önsözünde amacını şu sözlerle ifade eder: “Bundan önceki bütün yazılarımız gibi bu kitaptaki denemelerin de bir tek ana teması var: Çağdaş bir Türk milli kültürü kurmanın gereği ve bunun yolları. Ele aldığımız bütün konular bu gaye ile uzak-yakın ilişkileri bakımından tahlil edilmektedir” (Güngör, 2019a: 3). Bu çalışmada, Güngör’ün düşüncelerinden hareketle günümüzdeki kültür konusunda yapılan tartışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Güngör’ün Türk milli kültürüne ilişkin görüşleri ve yeniden inşası konusunda yapılması gerekenler literatür taraması yoluyla belirli temalar altında incelenmiştir.

Türk Milli Kültürü ve Yeniden İnşası

Güngör, bir toplumun kültürünün, bir arada yaşayan insanların karşılaştıkları çeşitli problemlere yönelik denedikleri çözüm yollarından meydana geldiğini ifade eder. Bu çözüm yollarının bir kısmı zamanla standart hale gelerek toplumun bütününe mal olur ve onun kültürünü oluşturur (Güngör, 2019b, 25, 57). Bir başka şekliyle Güngör kültürü; “inançlar, bilgiler, his ve heyecanlar bütünü” (2019a: 9) olarak tanımlar ve bir toplumun hayat tarzı, yaşama biçimi olarak değerlendirir. Bu hayat tarzı sadece manevi unsurlara bağlı olarak değil maddi unsurlara bağlı olarak da şekillenir. Dolayısıyla kültür maddi ve manevi unsurların bir bütünü olarak ortaya çıkar.

Kültür konusu gündeme geldiğinde tartışmaya açılan konulardan birisi de medeniyettir. Kültür ve medeniyet kavramlarını analiz eden, kültür ve medeniyet ilişkisini açığa çıkarmaya çalışan Güngör, kültürü tanımlama

noktasında ilim adamları arasında bir uzlaşmaya varılsa da medeniyet tanımı yapılırken bu düzeyde bir anlaşmaya varılmadığını söyler. Ziya Gökalp'e atıfla medeniyetin tanımını şu şekilde ifade eder: "... medeniyet, kültürler arasında öğrenme yoluyla birbirine geçen ve bu suretle ortak hale gelen unsurlara denmektedir." Bu tanım bağlamında "medeniyet milletlerin birbirine benzer veya aynı olan taraflarını, kültür ise onları birbirinden ayıran tarafları temsil etmektedir" (Güngör, 2019b: 57).

Ziya Gökalp'in aksine Güngör, kültür ve medeniyet arasında kesin bir ayırım yapılamayacağını ifade eder. Ona göre, kültür ve medeniyet arasında mutlak bir ayırmadan, bir karşı oluştan değil karşılıklı bir etkileşimden söz edilebilir. Nitekim bir ülke, bir başka ülkenin sadece maddi unsurlarını yani teknolojisini/medeniyete dair unsurlarını veya sadece manevi kültür unsurlarını benimsemek istese de bunu istediği düzeyde başaramaz. Birtakım teknolojik değişimler manevi kültürde de değişimlere de yol açar. Aynı şekilde inanç ve tutumlardaki değişimler teknolojik değişimler için bir zemin oluşturur (Güngör, 2019a: 10-11). Dolayısıyla kültürden medeniyete, medeniyetten de kültüre geçişler söz konusudur. Örneğin, Türk kültürünün önemli unsurlarından olan halk hikayelerinin bazıları bir başka kültüre ait olsa da bunlar yine de milli kabul edilir. "Çünkü bunlar Türk halkının malı olmuş, onun tarafından işlenerek kültüre asimile edilmiştir" (Güngör, 2019b: 64). Özellikle aynı medeniyet dairesine ait kültürler arasında sürekli bir alış-veriş söz konusudur ve bu alış-veriş kültüre olduğu gibi medeniyete de önemli bir canlılık kazandırır. Ayrıca ortak kültüre sahip bir toplum sosyal sınıf ve tabakalara sahip bir bütündür. Böyle bir toplum içerisinde farklı tabakaları oluşturan zümrelerden birini kültür diğerini medeniyet dairesine dahil etmek mümkün değildir (Şahbaz, 2023: 88).

Güngör, kültür ve medeniyet arasındaki ilişkiyi şu şekilde özetler: "Milli kültürler bir medeniyetin çeşitli manzaralarından ibarettir. Milletler arasında alış-veriş konusu olan ortak medeniyet unsurları, her milletin kendi şartları içinde kendisine mahsus bir hüviyete kavuşur ve böylece her millet medeniyeti kendi tarzında benimser. Bizim kültür dediğimiz şey medeniyetin cemiyetlere intikal ediş tarzı veya onlarca benimsenmiş şeklidir. Aynı kültüre mensup fertlerde ve gruplarda o kültürün değerleri nasıl birbirinin tıpatıp benzeri olarak benimsenmiyorsa, aynı medeniyetin unsurları da çeşitli cemiyetlerde birbirinden farklı şekil ve muhtevalar kazanmaktadır" (Güngör, 2019b: 76).

Güngör'e göre, kültür ve medeniyet ayrımı bizim için sadece sosyolojik düzeyde yapılmış bir ayırım değildir. Böyle bir ayırma gidilmesinin nedeni, millet hayatına nasıl bir yön vereceğimiz konusundaki isteklere objektif veya ilmi destek bulma gayretidir. Nitekim Ziya Gökalp'i kültür ve medeniyet ayrımına

götüren düşüncenin temelinde Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlara bağlı olarak ortaya çıkan pratik kaygılar bulunmaktadır. Bu noktada sorulması gereken soru şudur: “Batı dünyasının medeni gelişmelerini taklit ederken, onların sosyal ve kültürel özelliklerini de benimseyecek miydik? Başka bir ifade ile, eski teknolojiyle birlikte adet ve geleneklerimizi, inançlarımızı da bırakacak mıydık? Kılık kıyafetimizden tutun da, dinimize kadar Avrupalı gibi mi olacaktık?” (Güngör, 2019a: 5). Bu soruyu olumlu yanıtlayanlar olsa da Güngör, manevi kültür unsurlarındaki değişimin fert ve toplum hayatında ortaya çıkaracağı tahribata dikkat çekerek olumsuz şekilde yanıtlar.

Güngör, milli kültür ve yabancı kültür şeklinde birbirinden tamamen bağımsız durumlardan mutlak anlamda söz edilemeyeceğini ifade eder. Nitekim tarihsel süreç içerisinde kültürler birbirlerini etkilemekte ve bir kültürde var olan bir unsur bir başka kültürde de karşılık bulabilmektedir. Bu etkileşim doğal ve gereklidir. Bu bağlamda Güngör'ün ifade etmek istediği, insanlık için tek bir kültürden söz edilebileceği değil tamamen izole edilmiş bir kültürün olamayacağıdır. Nitekim Güngör, her kültürü kendine has özelliklere sahip bir bütün olarak değerlendirir ve milli kültür ile yabancı kültür arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için bu şekilde bir ayırım yapmanın gerekli olduğunu söyler (Güngör, 2019c: 129).

Güngör, Türk milli kültürünün yabancı kültürlerle olan ilişkisini belirleyebilmek için öncelikle milli kültürün nasıl tanımlandığını açığa çıkarmaya çalışır ve milli kültürü tanımlamada iki yaklaşımdan söz edilebileceğini söyler. Bunlardan birincisi, bir ülkede büyük değişimlerin yaşandığı dönemlerde ön plana çıkan sübjektif yaklaşımdır. Sübjektif yaklaşım ideolojik bir temele dayanır ve milli kültüre duruma göre bazı şeylerin ilave edilebileceği gibi bazı şeylerin de çıkarılabileceği anlayışını savunur. Bu bakış açısı, millete mal olmuş unsurların bir kısmının gerektiğinde milli sayılmayacağı ve vazgeçilebileceği düşüncesini öne çıkarır. İkinci yaklaşım ise Güngör'ün de kabul ettiği objektif milli kültür tanımıdır. Bu bakış açısına göre; “... herhangi bir anda toplumun bir kesitini aldığımız takdirde büyük çoğunluğun benimsemiş olduğu kültür unsurları ve kompleksleri” milli kültürü oluşturmaktadır. (Güngör, 2019c: 129-130). Tanımdan da anlaşılacağı üzere Güngör, kültürün durağan bir yapıya sahip olmadığını, sürekli değiştiğini kabul etmektedir. Dolayısıyla tüm zaman ve mekanlar için geçerli olacak bir milli kültür şeması çizmek doğru bir tavır olmayacaktır (Özel, 2021: 100).

Güngör'e göre, Türk kültürünün üç temel kaynağı vardır: “Türklerin müşterek tarih ve dil sahibi bir kavim olarak çok eskiden beri edindikleri ve geliştirdikleri vasıflar, yani Anadolu'ya yerleşen Türklerin kavmi hususiyetleri, ikincisi İslam medeniyeti, üçüncüsü de Anadolu'da ve Rumeli'de geçen uzun

bir tarih boyunca edindikleri bilgi ve tecrübe” (Güngör, 2019a: 98-99). Tarihî süreçte edinilen bilgi ve tecrübe yaşadığımız topraklarda karşılaştığımız kültürlerden bize geçen unsurları ve bu topraklarda yaşadığımız hayatın içinde gelişmiş olan kültürel değerleri ifade eder. Dil ve dinin ise Türk milletinin en temel iki unsuru olduğunu ifade eden Güngör, İslamiyet’e geçişin Türk tarihi içinde büyük bir dönüm noktası olduğunu, Türklerde milli birliği kuran unsurlar arasında dinin dil kadar hatta daha fazla etkili olduğunu vurgular. Bu nedenle Türkiye içinde milli birliği parçalamak isteyenlerin mezhep farklılıklarını gündeme getirdiklerini söyler. Ancak Güngör dilin önemine dikkat çeker ve İslamiyet’e geçişin önceki Türk kültürüne karşı bizi körleştirmemesi gerektiği noktasında da uyarılarda bulunur. Unutulmaması gereken noktalardan biri, milli varlığımızın temel taşlarından biri olan dilimizin bize eski kültürümüzden intikal ettiği ve geçmişimizle bağ kurabilmenin yolunun da bu dili muhafaza etmekten geçtiğidir (Güngör, 2019a: 99).

Güngör, Türk kültürünün dünya üzerindeki en zengin kültürler arasında yer aldığını, çok eski, köklü bir tarihe sahip olduğunu, insani ve ahlaki değerler açısından Batı medeniyetinden daha üstün olduğunu vurgular. Türk kültür ve medeniyetinin en önemli uğrak noktası olarak da Osmanlı İmparatorluğu dönemini görür. Türk milleti uzun tarihi boyunca kazandığı bütün gücünü ve tecrübesini birleştirerek Osmanlı İmparatorluğu’nu kurmuştur. Güngör, Türk tarihinin önceki dönemlerini bu büyük eserin meydana getirilmesi için yapılmış birer prova olarak değerlendirir. Ona göre: “Kurduğumuz bütün devletler Beethoven’ın ilk sekiz senfonisi gibi hepsi birbirinden güzel eserler olmuştur; fakat Dokuzuncu senfoniye dinleyen bir insan nasıl bütün diğerlerinin müzik tarihindeki en büyük eser için hazırlık gibi olduğu intibainı alırsa, Osmanlı İmparatorluğu’nu anlayan bir insan da bizim bütün devletlerimizin bu imparatorluk istikametinde birer ön çalışma gibi olduğunu görecektir. Teşkilatçılık, idarecilik, hakimiyet duygusu, adalet ve şefkat, vekar, yiğitlik, fedakârlık ve feragat, manevî derinlik gibi kültürümüzün bütün müeyyiz vasıfları hiçbir zaman bu devirdeki kadar işlememiş ve geliştirilmiş değildir. Dünyada yazılmış bütün seyahatnamelerde bütün milletlerin karakterleri hakkında yazılanları gözden geçirin, Osmanlı Türk’ü kadar övülmüş bir millet bulamazsınız...” (Güngör, 2019b: 59). Güngör, Türklüğe ve Türklerin sahip olduğu kültürel özelliklere vurgu yaparken Türklerin kusursuz bir millet olduğunu anlatmak istemez. Hatta Türklerin en parlak zamanlarında bile birtakım kusurlarının bulunduğunu, her bakımdan mükemmel sayılamayacaklarını söyler (Güngör, 2019a: 119). Güngör’ün anlatmak istediği şey, Türklerin ayırt edici özellikleri olduğu, bir milli kültür oluşturabildikleri ve bu sayede varlıklarını uzun süre devam ettirebildikleridir.

Ancak Güngör, gelinen noktada Türk kültürünün büyük bir değişim ve dönüşüme uğradığını; kültürün birleştirici özelliğini yitirmeye başladığını ve Türk toplumunun birbirinden uzaklaşıp kendine yabancılaştığını düşünür. Bu durumun temel sebebi, Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyetle devam ettirmeye çalışılan Batılılaşma sürecindeki yanlış uygulamalardır. Nitekim bu uygulamalar Türkiye'nin milli kültür ile bağlarını koparmıştır. Ona göre: "Türkiye şimdi hafızasını kaybetmiş bir insan gibidir, kafası bir çeşit 'tabula rasa', yani üzerinde hiç iz bulunmayan boş bir karatahtadan ibarettir. Solcular bu boş yere Marksizmi yazmak istiyor, milliyetçiler ise Türkiye'de mevcut olduğu halde fark edilmeyen veya ihmal edilen yerli kültürü ortaya çıkararak onun üzerinde yeni bir bina kurmaya çalışıyorlar ..." (Güngör, 2019b: 189-190).

Türkiye'nin Batı Medeniyetine intibak etmek isteyen bir ülke olduğunu ifade eden Güngör, Türkiye'nin, Batı Avrupa ülkelerinde geliştirilmiş teknolojiyi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan değerleri, âdetleri de benimsemeye çalıştığını vurgular. Dolayısıyla Türkiye teknolojik değişimin yarattığı sosyal ve kültürel değişimlerle karşı karşıya kalmıştır (Güngör, 2019c: 130). Güngör, teknolojik değişimlerin insanların davranış ve düşüncelerinde birçok değişime yol açacağını ve bunun da sosyal ve kültürel yapıyı etkileyecek doğal bir durum olduğunu düşünür. Bu durumu şöyle ifade eder: "Her şeyden önce, teknolojik değişim kendi başına bir tavır ve davranış değişimi demektir: İnsanlar bir işin nasıl yapılacağı -ve dolayısıyla nasıl bir mekanizma ile yapıldığı ve ne gibi neticeler doğurduğu- konusunda yeni bir anlayış kazanmışlar; davranış alışkanlıklarını bu yeni işleyiş tarzına göre ayarlamaya başlamışlardır. Karasabandan traktöre geçen insan, en azından makine gücünün insan ve hayvan gücüne olan üstünlüğünü, daha çok makineleşmenin daha çok zaman ve emek tasarrufu olduğunu, makinenin üretim gücünün üstünlüğü sayesinde kendi hayatının -ve dolayısıyla etrafındaki hayatın- hiç değilse bazı noktalarda önemli ölçüde değişeceğini düşünür (Güngör, 2019a: 13). Bu bağlamda önemli olan insani değerlere ulaşmada teknolojiyi nasıl faydalı bir araç olarak kullanabileceğimizi bilmektir. Nitekim manevi gelişme maddi gelişimin gerisinde kaldığında bireysel ve toplumsal düzeyde birçok sorun yaşanmaktadır (Cihan, 2014: 664).

Güngör'ün, Türkiye özelinde vurgulamaya çalıştığı ve karşı çıktığı nokta modernleşme ile Batılılaşma kavramlarının eş değer kavramlar olarak görülmesi, aynı içerikle açıklanmaya çalışılmış olmasıdır. Ona göre: "Modernleşme ile Batılı olma basit bir kelime farkından ibaret değildir, tamamen değişik dünya görüşlerini ifade eden kavramlardır" (Güngör, 2019c: 18). Batılılaşma, Avrupalılaşma ve Avrupa'ya benzemeyi ifade ederken, modernleşme, Avrupa'nın geliştirdiği teknolojiyi kullanıp maddi gelişmeyi sağlayacak olanakları oluşturmayı ve bunu yaparken de kendi kültürel

dinamiklerini dikkate almayı ifade eder. Nitekim Avrupa'nın maddi gelişiminin arka planında kendi kültürel değerleri vardır. Aradaki bu fark görmezden geldiği için de birçok sorun yaşanmaktadır (Özel, 2021: 94).

Güngör, özellikle Cumhuriyet döneminde modernleşmekten ziyade Batılılaşmak düşüncesinin hâkim olduğunu vurgular (Güngör, 2019c: 18). Oysa modernleşmek için Batılı/Avrupalı olmak gerekmez. Ancak Avrupalılaşmak için Avrupalıların sahip oldukları değerleri benimsemek onlar gibi olmak gerekir. Her fırsatta Avrupalılaşmak ile modernleşmenin aynı şeyler olmadığını vurgulayan Güngör şunları söyler: "... modernleşmek için mutlaka Avrupalı olmak gerekmez. Zaten herhangi bir milletin bir başka millete ait kültürü olduğu gibi benimsemesi imkansızdır. Bu, tıpkı bir millete ait tarihin bir başka millet tarafından aynen yaşanması gibi olur. Tarih bir milletin hayatıdır; yani hayat içinde karşılaşılan ve büyük ölçüde başkalarınınkinden farklı olan şartların ve bu şartlara yapılan tepkilerin hikayesidir; kültür ise bu tepkilerden doğan inanç, norm ve davranış özellikleridir. Avrupalılaşmayı imkânsız kılan şey işte budur" (Güngör, 2019a: 16).

Güngör, Türkiye'nin yaşadığı sosyal ve kültürel problemlerin, çöküntülerin hiçbirinin modern teknolojinin ülkeye girişinden dolayı olmadığını altını çizer. Hatta modern teknoloji gelmediği halde milli kültürden pek çok şey gitmiştir. Güngör'e göre, geline nokta yapılmaması gereken; "Batı medeniyeti için en uygun sansürün veya kontrol mekanizmasının ne olduğunu aramak yerine -ki böyle bir şey zaten mümkün değildir- Türkiye'de sağlam bir milli kültür kurmanın yollarını aramaktır. Batı ile -veya herhangi bir yabancı ülke ile- bu derece yakın ve kesif bir münasebete girişikten sonra, oradan istenilen şeylerle birlikte istenmeyenlerin de gelmesi kadar tabii bir şey olamaz. Üstelik nelerin iyi, nelerin kötü olduğunu kararlaştırmaya kalkmak, ister istemez antidemokratik ve gayri ilmi yolların denenmesini gerektirir. Önemli olan, yerli kültürün bunlarla kolayca yer değiştirecek şekilde zayıf kalmasını önlemektir" (Güngör, 2019a: 33).

Güngör, bütün olumsuzluklara rağmen hâlâ bir Türk kültüründen söz ediliyorsa bunu eski kültürümüzün her türlü hoyratlık karşısında direnecek kadar güçlü oluşuna borçlu olduğumuzu söyler. Ancak direnmekte olan bu kültüre bir hamle gücü kazandırılmazsa daha fazla ayakta kalamayacaktır. Türk kültürünün yaşadığı en büyük talihsizlik ise dış faktörlerden ziyade içten tahribata uğratılmasıdır (Güngör, 2019a: 33). Kültürü içten tahribata uğratanlar ise daha çok Batıcı/inkılapçı aydınlardır. Bunlar kültürü, beslendiği tarihî kaynaklardan kopararak Batılılaşmanın bozucu tesirlerine tamamen açık hale getirmişlerdir.

Güngör, Batıcı/inkılapçı aydınların, milli kültüre cephe aldıklarını; Batılı olmayan bütün kültür unsurlarını ve müesseselerini bir tarafa bırakarak, milli kimliğin kaybedilmesi için çalıştıklarını söyler (Güngör, 2019b: 34-35). Bu çizgide olan aydınlar; “hafızalarını kaybederek yeni bir şahsiyet kazanmak sevdasına kapıldıkları için kendi kendilerini çocuk durumuna düşürdüler. Onlar babasının borcunu yüklenemeyecek kadar aciz olduğu için mirası reddeden, hatta daha ileri giderek aradaki veraseti inkâr eden evlada benziyorlardı. Avrupalının nefretinden kurtulabilmek için, üstün olan taraflarımızı, yani milletimizin tarihini reddettiler” (Güngör, 2019b: 53).

Güngör, öncelikle Batıcı/inkılapçı aydınların oluşturduğu tahribatı gidermek ve sonra da Türk kültürünü kendi dinamiklerine uygun olarak yeniden inşa etmek gerektiğini düşünür. Güngör şunları söyler: “Biz Türk kültürünü yeniden kurmak mecburiyetindeyiz. Bu yolda kaybedecek bir saniyemiz bile yoktur. Türk kültüründe açılan yaralar bu memlekette milli birliği bozacak derecede ağır olmuştur, gittikçe de ağırlaşmaktadır. Bu tahribatın neticesinde Türkiye’de birbirine yabancı, birbirine rakip, birbirine düşman zümreler doğmuştur...” (Akt. Vayni, 2021: 109-110). Oluşan tahribatı ortadan kaldıracak ve Türk kültürünü yeniden inşa edecek ise yine aydınlar olacaktır. Bu aydınlar, Türk kültürünün değerlerinden beslenen milliyetçi/Türkçü aydınlardır. Milliyetçi/Türkçü aydınlar, Türk milli kültürünü dış kuvvetler karşısında bir varlık olarak ortaya çıkarmaya ve geliştirmeye çalışan, Türk milletinin bir başkasını model almayacak kadar orijinal bir medeniyete sahip olduğunu bilen, halkla barışık ve halkın değerlerinin farkında olan kişilerdir. Bu çizgide olan aydınlar, Türk milletinin tekrar kudret ve itibar kazanmak için yaptığı mücadelede önderlik yapması gerekenlerdir (Güngör: 2019b: 50). Güngör’ün, milli kültürün inşasında öne çıkardığı, ilim ve fikir adamı profilindeki aydınlardır. Bu bağlamda aydına biçtiği rol “dil, din ve tarih gibi sahalarda yapılacak faaliyetler ve bu alanlarda milli kültürün icapları doğrultusunda bir tavır ve tutum almaktır” (Şahbaz, 2023: 133).

Türk kültürünü yozlaştırıcı etkenleri ortadan kaldırma ve yeniden inşa etme sürecinde devlet doğal olarak merkezî bir role sahiptir. Bu bağlamda Güngör, Türk kültürünü inşa etme görevini üstlenmiş aydınların hem mevcut siyasi realiteyi hem de Türklerin devletle olan ilişkilerinin mahiyetini iyi bilmeleri gerektiğini vurgular. Devleti dışlayan ya da göz ardı eden değil devlet aygıtını da işin içine katan bir çalışma içerisinde olmaları gerekir (Şahbaz, 2023: 151). Güngör, milliyetçi/Türkçü aydınının kültür inşasında takınması gereken tavır ve devletle olması gereken ilişkisini şu cümleyle dile getirir: “Türk milliyetçileri kendilerine eski sorumsuz münevverlerden intikal eden bu kötü geleneği tamamen ortadan kaldırmak için çalışmalı ve bağımsız bir Türk kültürünün sağlam bir siyasi organizasyon olmadan gelişmeyeceğini gözden uzak tutmamalıdır” (Güngör, 2019b: 71).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Güngör'n dncesinde, Türk milli kültürüne yabancı kültürler karşısında bağımsız ve itibarlı bir kimlik kazandırabilmenin birinci ve en önemli şartı, bu kültürü çağdaş standartlar karşısında değerlendirebilecek aydınlar yetiştirmektir. Ona göre, bu bilinçle yetimi insanlardan meydana gelen araştırma ve eğitim kurumlarına her türlü resm ve özel imkn sağlanmalı ve bunları yaparken de modern insanın kültürel ihtiyaçlarına cevap vermek durumunda olduğumuz unutulmamalıdır (Güngör, 2019c: 142).

SONUÇ

Türkiye'nin, Batılılaşma sürecinde tahribata uğradığını dndğ kültürünü yeniden inşa etmek Güngör'n üzerinde durduğu en önemli konudur. Ele aldığı bütün konuları doğrudan ya da dolaylı olarak bir Şekilde kültür konusuyla ilişkilendirir ve Türk milli kültürünü yeniden inşa etmenin gerekliliğini rasyonel bir zeminde temellendirmeye çalışır. Türkiye'nin milli kültür ile bağlarının koparılmasında aydınların büyük rolü olduğunu dnen Güngör, bu durumdan kurtulmanın ve milli kültürü yeniden inşa etmenin de yine aydınların çabasıyla olacağını vurgular. Nitekim hakikati arayan aydınlar, geçmişin ve geleceğin kurucularıdır. Dolayısıyla hakikati görmeyi sağlayacak ve yeni bir uyanı hareketi gerçekleştirecek olanlar yine aydınlar olacaktır. Güngör'n yaşadığı dönem için yaptığı tespitlerin, analizlerin ve çözüm önerilerinin günümüz için de geçerli olduğu söylenebilir. Nitekim genel olarak kültür özelde ise Türk milli kültürü ve Türkiye'nin Batılılaşma/modernleşme sürecine ilişkin tartışmalar günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Sonuç olarak Güngör'n (2005: 13) sözleriyle ifade edersek; "... Türkiye, milli bir kültür meselesini halledip, kendi milli kıymetler nizamını kurmadıkça dev bir medeniyet karşısında hiçbir zaman kuvvetli bir unsur olamayacaktır." Bütün bunları gerekletirebilmenin yolu da kendi milli değerlerini bilen, bunları geliştirmeyi ilke edinmiş ve aynı zamanda evrensel olanla bütünleşebilen, dünyayı okuma bilincine sahip insanlar yetitirmekten geçer.

ETİK BEYAN

"*Erol Güngör Dncesinde Türk Milli Kültürü ve Yeniden İası*" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmu; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gnderilmemitir.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmacının diğer kişi veya kurumlarla yaşanabilecek herhangi bir çıkar atıması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ayvazoğlu, Beşir (2022). *Erken Kayan Yıldız Erol Güngör*, Ankara, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları.
- Bolay, Süleyman Hayri (2007). “Erol Güngör”, *Tabula Rasa Felsefe&Teoloji*, Yıl 7, Sayı 19, ss. 17-44.
- Cihan, Mustafa (2014). “Erol Güngör’ün İnsani Değerlere Bakışı: Vicdan, Adalet ve Sorumluluk”, *Uluslararası İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 19-21 Haziran 2014, Erzurum, ss. 657-667.
- Güngör, Erol (2005). *Türkiye’de Misyoner Faaliyetleri*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Güngör, Erol (2019a). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul, Yer-Su Yayınları.
- Güngör, Erol (2019b). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, İstanbul, Yer-Su Yayınları.
- Güngör, Erol (2019c). *Dünden Bugünden Tarih-Kültür ve Milliyetçilik*, İstanbul, Yer-Su Yayınları.
- Güngör, Erol (2020). *İslâmın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul, Yer-Su Yayınları.
- Özel, Şeyma (2021). *Bir Sorun Olarak Abdullah Cevdet, Ziya Gökalp ve Erol Güngör’de Batılılaşma*, Ankara, Astana Yayınları.
- Şahbaz, Yunus (2023). *Akıntıya Karşı Bir Aydın Erol Güngör*, Ankara, Kadim Yayınları.
- Şahin, Ayfer (2018). “Türk Kültür ve Medeniyeti Bağlamında Erol Güngör’ün Milliyetçilik Anlayışı”, *Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematiğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 26-27 Nisan 2018, Kırşehir, ss.331-340.
- Vayni, Cafer (2021). *Türk Düşünce Hayatında Erol Güngör*, İstanbul, Yedi Veren Yayınları.
- Yıldız, Harun (1998). “Erol Güngör’ün Hayatı ve Eserleri”, *Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Armağan*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 1998, ss. 15-63.

EXTENDED SUMMARY

Erol Güngör (1938-1983) is one of the unique figures who influenced Turkish intellectual life in the second half of the twentieth century. He is an academician, cultural person, a Turkish intellectual with deep knowledge and experience in almost every field of social sciences such as culture, civilization, language, history, religion, mysticism and education. Güngör believes that Turkish national culture has been destroyed in the process of Westernization in Turkey and sees rebuilding national culture as an ideal. His writings on different fields and topics are somehow related to the ideal of building a modern Turkish national culture. He analyzes the basic sources of Turkish national culture, evaluates its situation in the face of foreign cultures and emphasizes the necessity of building a contemporary Turkish national culture. As a matter of fact, Güngör thinks that a country that has not established its own national culture cannot exist in the face of foreign cultures and that the values of society will degenerate under the influence of foreign cultures.

Güngör defines culture as a set of beliefs, knowledge, feelings and excitement and considers it as a society's way of life. This lifestyle is shaped not only by spiritual elements but also by material elements. Therefore, culture emerges as a whole of material and immaterial elements. Güngör evaluates the relationship between culture and civilization and states that a definite distinction cannot be made between culture and civilization. According to him, there is no absolute distinction or opposition between culture and civilization, but rather a mutual interaction. As a matter of fact, even if a country wants to adopt only the material elements of another country, i.e. its technology/civilization, or only the elements of spiritual culture, it cannot achieve this at the desired level. Certain technological changes also lead to changes in spiritual culture. Likewise, changes in beliefs and attitudes create a basis for technological changes. Therefore, there are transitions from culture to civilization and from civilization to culture.

According to Güngör, the distinction between culture and civilization is not just a sociological distinction for us. The reason for making such a distinction is the effort to find objective or scientific support for the wishes on how to direct the life of the nation. As a matter of fact, the idea that led Ziya Gökalp to the distinction between culture and civilization was based on practical concerns arising from the conditions in which Turkey found itself.

In order to determine the relationship between Turkish national culture and foreign cultures, Güngör first tries to reveal how national culture is defined and says that there are two approaches to defining national culture. The first of these is the subjective approach that comes to the fore during periods of great changes in a country. The second approach is the objective definition of national culture, which Güngör also accepts. According to this point of view, if we take a cross-section of the society at any given moment, the cultural elements adopted by the majority constitute the national culture.

According to Güngör, there are three main sources of Turkish culture: The qualities that Turks have acquired and developed since very old days with a common history and language, i.e. the tribal characteristics of the Turks who settled in Anatolia, secondly, Islamic civilization, and thirdly, the knowledge and experience they have gained throughout their long history in Anatolia and Rumelia.

Güngör emphasizes that Turkish culture is among the richest cultures in the world, that it has a very old and deep-rooted history, and that it is superior to Western civilization in terms of humanitarian and moral values. He sees the Ottoman Empire period as the most important stopping point of Turkish culture and civilization. While Güngör emphasizes Turkishness and

the cultural characteristics of the Turks, he does not want to suggest that the Turks are a perfect nation. In fact, he says that even in their heyday, Turks had some flaws and could not be considered perfect in all respects. What Güngör wants to convey is that Turks have distinctive characteristics, that they have been able to create a national culture and that they have been able to maintain their existence for a long time.

However, Güngör believes that Turkish culture has undergone a great change and transformation; that culture has started to lose its unifying characteristic and that Turkish society has become alienated from each other and alienated from itself. The main reason for this situation is the wrong practices in the process of Westernization that started in the Ottoman period and tried to continue with the Republic. As a matter of fact, these practices severely damaged Turkey's ties with national culture. This situation was mostly caused by Westernist intellectuals.

By detaching the culture from the historical sources from which it had been nourished by, Westernist/Inconstructionist intellectuals made it completely open to the corrupting effects of Westernization. Güngör thinks that first of all, it is necessary to eliminate the destruction caused by Westernist/Inconstructionist intellectuals and then to rebuild Turkish culture in accordance with its own dynamics. It will be the intellectuals who will eliminate the damage and rebuild Turkish culture. These intellectuals are nationalist/Turkist intellectuals who feed on the values of Turkish culture. Nationalist/Turkist intellectuals are people who try to reveal and develop Turkish national culture as an entity in the face of external forces, who know that the Turkish nation has an original civilization that does not take anyone else as a model, who are at peace with the people and who are aware of the values of the people. Intellectuals in this line are those who should lead the Turkish nation in its struggle to regain power and prestige. They are the intellectuals in the profile of scholars and intellectuals that Güngör emphasizes in the construction of national culture.

The state naturally has a central role in the process of eliminating the corrupting factors and rebuilding Turkish culture. In this context, Güngör emphasizes that intellectuals who have the task of constructing Turkish culture should be well aware of both the current political reality and the nature of Turks' relations with the state.

It can be said that Güngör's determinations, analyses and solution proposals for his time are valid today. As a matter of fact, the debates on culture in general and Turkish national culture in particular, and Turkey's Westernization/modernization process are still relevant today.